

VYNÁLEZ HETEROSEXUALITY¹ / JONATHAN NED KATZ

The Invention of Heterosexuality

Abstract: The paper maps the history of the term and ideas about heterosexuality in the United States of America since the second half of the 19th century until the 20th century. Katz focuses primarily on the construction of the concept and terminological apparatus of heterosexuality (and homosexuality) in the medical discourse, its entry into the social mind and historical changes in the subsequent periods.

Key words: heterosexuality, homosexuality, USA, medical discourse, history of sexuality

Heterosexualita je prastará jako rozmnožování, odvěká jako Evin a Adamův chtíč. Předpokládáme, že tahle první dáma a první pán se vnímali, chovali a cítili právě tak jako dnešní heterosexuálové. Domníváme se, že heterosexualita je neměnná, univerzální, esenciální – ahistorická.

Oproti této běžné představě je ale pojem heterosexualita jen jeden specifický historický způsob vnímání, kategorizace a pojmání společenských vztahů mezi pohlavími. Tato myšlenka není vůbec prastará, je to moderní vynález z konce 19. století. Ve společenském vesmíru konce 19. a 20. století má heterosexuální víra se svým nárokem na věčnost specifické a stěžejní místo, které do té doby nezastávala. Tato esej sleduje historický proces vzniku představy ahistorické a samozřejmě chápáné heterosexuality.

První část této eseje se zabývá historií heterosexuality (a komplementární homosexuality) jako slov a myšlenek – jako ideologie zaznamenané v různých zdrojích, lékařských časopisech a knihách, dílech o sexuální teorii, v osvětové literatuře o sexu a genderu, sexuálních průzkumech, slovnících, v divadelní hře, filmu, písni z broadwayského představení, literatuře a v *New York Times*.² Druhá část eseje se posouvá od heterosexuality jako myšlenky a argumentuje, že vzestup pojmu heterosexualita se pojí se vznikem historicky specifické heterosexuální identity, role, psychologie, chování a instituce. Protože heterosexualita neexistovala, bylo třeba ji vynalézt.

Vzhledem k popularitě myšlenky heterosexuality by si člověk představoval, že vystopovat historii tohoto pojmu muselo lákat řadu nadšených vědců. Důležitost analýzy dominantního pojmu dominantní sexuální ideologie se jeví jako očividná. Čas zamyšlení se nad heterosexualitou jako myšlenkou však dosud nenastal. Univerzální heterosexuální hypotéza je pilířem dominantního způsobu sexuální organizace a tato úloha ji předurčila k ne zcela neškodnému badatelskému nezájmu.

Ignorováním studia historických proměn heterosexuality jako myšlenky se analytikové a analytičky sexu, heterosexuální i gay, podíleli na nadřazování toho, co je chápáno jako „normální“ a „přirozené“, na úkor toho, co je „abnormální“ a „nepřirozené“. Takové nadřazování normy schvaluje její dominanci a chrání ji před zpochybněním. Učiníme-li předmětem důkladného historického studia „to normální“, sledujeme tím čistou pravdu a zároveň také sexuálně radikální

a rozvratný cíl: narušujeme základní předpoklady. Objevujeme, že heterosexualita, normalita a přirozenost za sebou mají historii proměňujících se definic. Studium historie pojmu narušuje jeho moc.

Oproti našim běžným očekáváním někdejší americké a další kultury vnímaly a společensky organizovaly svá těla, chtíce a styky mezi pohlavími způsoby radikálně odlišnými od těch našich. Pokud chceme pochopit obrovskou šíři sexuální rozmanitosti v minulosti, musíme přestat paušálně předjímat naše vlastní hetero a homo uspořádání. O zkreslujícím a etnocentrickém účinku takového konceptuálního imperialismu se sice hovoří často, avšak jako univerzální analytický nástroj se i nadále nekriticky používá kategorie heterosexuality. Rozpoznání časové a kulturní vymezenosti kategorie heterosexuality nám může pomoci začít směřovat k důkladně historicky ukotvenému pohledu na pohlaví.

Tento historický přístup k analýze heterosexuality rozvíjí a staví na nedávných feministických studiích konstrukce ženství a mužství, stejně jako na nedávných gay a lesbických pracích zabývajících se historickou konstrukcí homosexuality.³ Navzdory akademickým představám ze slovné věže, práci na sociální konstrukci sexuality nezačal Michel Foucault. Je ironické, že badatelé a badatelky zabývající se homosexuálními dějinami svým přístupem ukotvují tradiční chybu odpůrců homosexuality: exkluzivní důraz na homosexualitu. Zatímco stejnopohlavní láska a sex byly vystaveny intenzivnímu historickému bádání, heterosexualita mohla vesele pokračovat na své cestě, nedotčena základním zpochybněním své nadčasovosti. Historické studium heterosexuality je tedy potřeba k doplnění historického bádání jejího dialektického protějšku, homosexuality.

Tento článek se sice staví proti univerzalitě heterosexuální identity, prožívání a chování, avšak rozhodně nepochybuje legitimitu této identifikace, emocí a činů. Sociální konstrukce heterosexuality a homosexuality nevypovídá vůbec nic o jejich realitě, hloubce a významu. Hodnota jakéhokoli erosu je nezávislá na jeho původu.

Toto je první průzkumný pokus o historicky specifické dějiny heterosexuality – výzva k celkovému přehodnocení a úplnému historickému ukotvení heterosexuality a k novému bádání postavenému na tomto radikálním přezkoumání. Vydejte se tedy se mnou na cestu do sexuální minulosti, pozorovat vynalezení heterosexuality a zamýšlet se nad ní.

Před heterosexuální: raně viktoriánská pravá láska, 1820–1860

Ve Spojených státech amerických počátku 19. století – zhruba mezi lety 1820 a 1860 – heterosexuálnost neexistovala. Bílí Američané střední třídy si idealizovali Pravé ženství, Pravé mužství a Pravou lásku vyznačující se „čistotou“ – oproštěním se od smyslnosti (Welter 1966).⁴ Tato Pravá láska se objevovala především v literárních a náboženských textech a byla to ryzí romance bez neřestných polibků. Tento ideál výrazně kontrastuje s pobídkami k heterosexu z Ameriky pozdě 19. a 20. století.⁵

Raně viktoriánská Pravá láska se uskutečňovala pouze v modu řádného rozmnožování, manželství, zákonné organizace na pěstování nového souboru správně genderovaných žen a mužů. Hlavními výstupy tohoto způsobu genderování a lidské reprodukce bylo řádné ženství, mužství a potomstvo – nikoliv normální mužsko-ženský eros.

Akteři této sexuální ekonomie byli považováni za mužné muže a ženské ženy a za ploditele, nikoliv za specificky erotické bytosti nebo heterosexuály. Jádrem heterosexuální identity, demokraticky spočívající v mužích i ženách, netvořil eros. Pravé ženy byly definovány svým odstupem od chtíče. Praví muži, i když údajně žili blíže k tělesnosti a měli ji méně pod kontrolou, aspirovali na stejné oproštění od tělesné žádostivosti.

Legitimní přirozenou touhou byla touha plodit a touha po řádném mužství a ženství; nepředpokládalo se, že by heteroerotická touha směřovala výhradně a přirozeně k druhému pohlaví; lidský chtíč byl potulný. Lidské tělo bylo považováno za prostředek rozmnožování a výroby: penis a vagina byly nástroje rozmnožování, nikoliv potěšení. Lidská energie, považovaná za uzavřený a velmi omezený systém, měla sloužit k tvorbě dětí a k práci, nikoliv být vyplývána na chlápě rozkoše.

Místem všech těchto reprodukčních a produkčních aktivit byla svatyně raně viktoriánské Pravé lásky, domov Pravé ženy a Pravého muže – chrám čistoty, ohrožován zevnitř monstrem masturbátorem, archetypální kultovní figurou raně viktoriánského zakázaného chtíče. Domov Pravé lásky byl hrad daleko vzdálený od erotického exotického gheta, notoricky známě okupovaného dalším archetypálním monstrem viktoriánské erotiky, prostitutkou. Mezi lety 1820–1860 se pouze velmi zřídka objevovaly reference k dalším zakázaným erotickým figurám, „sodomitovi“ a „sapfistce“ – termínům bez antonym. Sodomitské zákony definovaly pouze konkrétní, obskurní akt, vyjádřený omezeným právním jazykem, nikoliv kriminální, lékařský či psychologický typ jedince (Lynch 1985). Dominantní byla sociální organizace genderu, nikoliv způsob potěšení, a termín „invert“ se stal jedním z prvních lékařských termínů pro devianty, kteří se odchylovali od Pravého ženství a Pravého mužství (Chauncey 1982). Termín „invert“ kladl důraz na gender, nikoliv na erotickou deviaci, a jako takový nemohl najít uplatnění v hetero-homoerotickém 20. století.

Protože raně viktoriánská Pravá láska nebyla založená na chtíči, sexuální reformátoři pozdní viktoriánské éry a začátku 20. století začali hovořit o nové lásce, „sex-lásce“ s pomlčkou (tj. sexuální lásce). Tento termín měl specificky odlišovat novou heteroerotickou lásku od předchozí Pravé lásky oproštěné od chtíče.

Pozdní viktoriánská sexuální láska: 1860–1892

Heterosexuálnost a „homosexuálnost“ se v 90. letech 19. století neobjevily jen tak z ničeho nic. Tyto dva erotismy se utvářely již od 60. let. Naše moderní představa o erotizovaném vesmíru začala vznikat v pozdně viktoriánské Americe a Německu zhruba mezi lety 1860 a 1892, kdy začal být zevrubně dokumentován a pojmenováván prožitek hetero-chtíče. Někteří budou možná překvapeni tím, že průkopnickou roli v pojmenovávání a teoretizování o sexuální normalitě hráli raní teoretikové a zastánci lásky mezi muži.

[...] První známý *soukromý* výskyt dvou nových pojmů „heterosexuálnost“ a „homosexuálnost“ pochází od německého lékaře Karla Marii Kertbenyho, jednoho z raných reformátorů zákonů o sodomii. Sám je vymyslel a použil v dopise [Karl Heinrich] Ulrichsovi ze 6. května 1868, což tedy můžeme označit za debut moderního žargonu. Kertbenyho „Heterosexualität“ znamenala silný chtíč po styku s „opačným pohlavím“ (asociovaným s mnoha morálně zavrženými akty). Měla stejný význam jako další z jeho nových pojmů, „Normalsexualität“. Kertbenyho pojem homosexuál byl poprvé *veřejně* použit roku 1869 ve výzvě k reformě zákonů o sodomii. Jeho pojem heterosexuál byl poprvé veřejně použit v Německu v roce 1880 v obraně homosexuality, vydané jako práce od „Dr. M.“⁶ Kertbenyho zavedení pojmu heterosexuál ve službě homosexuální emancipace je – vzhledem k pozdějšímu použití tohoto pojmu – jednou z velkolepých ironií dějin sexuality.

Příště se heterosexuál objevil na veřejné scéně v roce 1889 ve čtvrtém německém vydání *Psychopatia Sexualis* od lékaře Richarda Krafft-Ebinga, kde byl odlišován od homosexuála (Herzer 1985: 6 a 21, pozn. 6).⁷ Slovo homosexuál pocházející od emancipátora homosexuality si Krafft-Ebing a další pozdní viktoriánští němečtí muži medicíny (a později i američtí lékaři) přivlastnili a frankensteinovsky jím pojmenovávali, odsuzovali a prosazovali vlastní právo regulovat skupinu homoerotických stvoření, jež se právě začínala vynořovat v barech, tančírnách a v ulicích větších měst jejich zemí.

Pojmenování a vymezení pohlavního devianta však zároveň vymezilo sexuální normu – novou heterosexuálnost. Zájem medicínských moralistů o pár bezmocných úchylů pomohl zajistit, aby se většina přizpůsobila nové etice sexuality, která byla v souladu s následováním spotřebitelského štěstí a kapitalistických zisků.

Ve Spojených státech amerických konce 19. století způsobilo prolnutí několika společenských faktorů erotizaci vědomí, chování, emocí a identity, která se stala typickou pro západní střední třídu 20. století. Transformace rodiny z výrobní na spotřebitelskou jednotku vedla ke změně vztahu

rodinných příslušníků k vlastním tělům: z především pracovního nástroje se lidské tělo integrovalo do nové ekonomiky a začalo být běžněji vnímáno jako prostředek spotřeby a potěšení. V poslední době se začaly objevovat historické práce zabývající se různými způsoby integrace biologického lidského těla do proměňujících se modů produkce, reprodukce, genderování a potěšení, jež radikálně proměňují identitu, aktivitu a prožívání tohoto těla (Gallagher, Lacqueur 1986).

Růst spotřebitelské ekonomiky přinesl také novou etiku potěšení. Tento imperativ zpochybnil raně viktoriánskou pracovní etiku a v důsledku byl předzvěstí významné transformace hodnot. Raně viktoriánská pracovní etika propagovala hodnotu ekonomické produkce a etika rozmnožování této éry opěvovala ctnosti lidské reprodukce. Naproti tomu pozdně viktoriánská ekonomická etika holdovala potěšení spotřeby a její sexuální etika velebila princip erotického potěšení pro muže, a dokonce i pro ženy.

Na konci 19. století se erotika stala surovinou pro novou spotřebitelskou kulturu. Objevily se ke koupi noviny, knihy, divadelní hry a filmy týkající se sexuality – „normálního“ i „abnormálního“. Otevíraly se restaurace, bary a lázně, které se věnovaly movitým sexuálním spotřebitelům. Pozdně viktoriánští obchodníci s touhou podněcovali šíření nové erotiky – komodifikovanou kulturu potěšení.

V těchto letech rostla moc a prestiž lékařů, což těmto stále lépe prosperujícím profesionálům umožnilo předepisovat zdravou novou sexualitu. Muži medicíny definovali jménem vědy nový ideál mužsko-ženských vztahů, který obsahoval – jak u žen, tak u mužů – základní, potřebný, normální erotismus. [...]

Heterosexualita: první léta, 1892–1900

Roky 1892 až 1900 představují stěžejních osm „prvních let“ v periodizaci heterosexuální epochy, během nichž byla myšlenka heterosexuality a homosexuality poprvé a opatrně formulována americkými lékaři. První známý výskyt slova „heterosexuál“ v Americe pochází od psychologa Jamese G. Kiernana z Chicaga v článku, který předčítal městské lékařské společnosti 7. března 1892 a který vyšel v lékařském časopise v květnu téhož roku.⁸ Jde o jedno z významných dat v dějinách sexuality (Kiernan 1892). Kiernanovi heterosexuálové však rozhodně nepředstavovali vzor normality. Vyznačovali se, jak uváděl Kiernan, duševní nemocí – „psychickým hermafroditismem“ se symptomem „náklonnosti k oběma pohlavím“. U těchto heterodoxních sexuálů se také projevovaly sklony k „abnormálním metodám uspokojování“, tedy k technikám zajišťujícím potěšení bez plodení. Kiernanovi heterogenní sexuálové vykazovali „známky normální sexuální chuti“ (nádech touhy po plodení). Kiernanovi normální sexuálové byli implicitně definováni jednotlou náklonností ke druhému pohlaví a cílem plodit. Nicméně, a to je podstatné, stále neměli žádné jméno.

Kiernanův článek z roku 1892 obsahoval také jeden z prvních známých výskytů slova homosexuál v americké

angličtině. Kiernan definoval „čisté homosexuály“ jako osoby, jejichž „obecný duševní stav je stavem opačného pohlaví“. Definoval tedy homosexuály jejich odchylkou od genderové normy. Kiernanovi heterosexuálové projevovali dvojí odchylku, jak od genderových, tak od rozmnožovacích norm.

I když Kiernan používal nová slova – heterosexuál a homosexuál, starý standard rozmnožování a nová genderová norma v jeho myšlení vedle sebe nežily v souladu. Jeho slovo heterosexuál definovalo nestálého jedince a smíšené nutkání, což považoval za abnormální, neboť se zde svévolně propojovaly plodivé a neplodivé cíle a přitažlivost ke stejnému i jinému pohlaví.

Téhož roku byla ve Spojených státech amerických poprvé přeložena a vydána vlivná *Psychopatia Sexualis* doktora Krafft-Ebinga (Krafft-Ebing 1892). Ovšem v definici heterosexuála se Kiernan a Krafft-Ebing vůbec neshodovali. V Krafft-Ebingově knize se pojem „heterosexuál“ jednoznačně používal v moderním slova smyslu pro označení erotických citů k odlišnému pohlaví. „Homosexuál“ jednoznačně označoval erotické city ke „stejnému pohlaví“. V Krafft-Ebingově díle byly pojmy heterosexuál a homosexuál na rozdíl od Kiernanova článku jasně odlišeny od třetí kategorie, „psychosexuálního hermafroditismu“ definovaného impulsy směrem k oběma pohlavím.

Krafft-Ebing vyslovil hypotézu o vrozeném „sexuálním instinktu“ ke vztahům k „opačnému pohlaví“, jehož základním „účelem“ je zajistit rozmnožování. Krafft-Ebingovo erotické nutkání bylo stále rozmnožovacím instinktem. Jeho jasné zaměření na různopohlavní versus stejnopohlavní sexualitu však představovalo historický, epochální posun od absolutního rozmnožovacího standardu normality směrem k nové normě. Jeho definice heterosexuality jako přitažlivosti ke druhému pohlaví se stala základem revolučního moderního odklonu od staletého rozmnožovacího standardu.

Význam tohoto nového způsobu kategorizace snad nelze nadhodnotit. Krafft-Ebingův způsob klasifikace byl radikální v tom, že se zabýval biologickým pohlavím, maskulinitou či femininitou a potěšením aktérů (vedle rozmnožovacího účelu těchto aktů). Krafft-Ebingův heterosexuál dal modernímu světu novou normu, která převzala vládu nad našimi představami o sexuálním vesmíru a pomohla mu k proměně z modu lidského rozmnožování a plodení do modu potěšení. [...]

Navzdory jasnosti Krafft-Ebingova rozlišování heterosexuality a homosexuality nebyl Kiernan jediným americkým lékařem-publicistou, který obtížně chápal dvojici hetero/homo jako normální/perverzní. Jako nevyhraněný ploditel nebyl heterosexuál zpočátku vzorem esence normality. [...] Jakožto člověk smíšeného, plodivého a neplodivého, založení ještě ke konci 19. století heterosexuál vystupoval jako abnormální postava v panteonu sexuálních perverzí spolu s neplodivým homosexuálem. [...] Ještě v roce 1901 *Dorlandův lékařský slovník* vydaný ve Filadelfii definoval „hete-

rosexualitu“ jako „abnormální či zvrácené choutky na opačné pohlaví“ (Dorland 1901: 300).

Teprve postupně se lékaři shodli, že heterosexuál znamená normální „jinopohlavní“ eros. Tento nový standardní model heterosexu se stal stěžejním pojmem pro moderní regulaci erosu, která odpovídala obdobným snahám standardizovat maskulinitu a femininitu, inteligenci a výrobu. Myšlenka heterosexuality jako předlohy, od níž všechny další sexuality deviují, byla (stejně jako myšlenka nadřazené rasy) hluboce autoritářská. Tím, že lékaři normalizovali heterosex, vznikl nový heterosexuální separatismus – erotický apartheid, který nuceně segregoval osoby sexuálně normální od těch sexuálně perversních. Nové pevné hranice omezily různorodost vznikajícího erotického světa – a učinily jej bezpečnějším pro ty, kteří byli považováni za sexuálně normální. Představa o jedincích, kteří jsou heterosexuální a homosexuální, vzešlá z uzavřeného světa medicíny, se však obecně přijímaným pojmem stala teprve na počátku 20. století. Velký *Slovník oxfordské angličtiny* z roku 1901 pojmy „heterosexuál“ a „homosexuál“ ještě vůbec neuvádí.

Distribuce heterosexuální mystiky: 1900–1930

V prvních letech 20., heterosexuálního století se nejistá heterosexuální hypotéza stabilizovala, zakořenila a začala být široce distribuována jako vládnoucí sexuální ortodoxie: heterosexuální mystika. Heterosex začal jako defenzivní subkultura mezi městskou dělnickou mládeží, jižanskými černochoy a bohémy z Greenwich Village, podporujícími potěšení, nicméně brzy triumfoval jako dominantní kultura (srov. D'Emilio, Freedman 1988: 194–201, 231, 241, 295–296; Trimberger 1983; Peiss 1983; Ryan 1979).

Ve své nejranější fázi heterosexuální imperativ 20. století obvykle i nadále spojoval heterosexualitu s předpokládanou lidskou „potřebou“, „nutkáním“ nebo „instinktem“ množit se, s rozmnožovacím pudem, který byl na rozdíl od minulosti neúprosně propojen s tělesným chtíčem. Na počátku 20. století vyvolávala klesající porodnost, stoupající rozvodovost a „válka pohlaví“ střední třídy stále větší obecné obavy. Dát průchod heteroerotickým emocím tak bylo chváleno jako posilování manželské intimity, rodinné stability a schopnosti plodit. (Teprve o mnoho let později, v polovině 60. let 20. století, se heteroerotismus v praxi i teorii úplně oddělil od rozmnožování a mužsko-ženský sex pro potěšení se stal hodnotou sám o sobě.)

První část nové sexuální normy – hetero – se vztahovala k základní genderové rozdílnosti. „Opačnost“ pohlaví byla považována za základ univerzální a normální erotické přitažlivosti mezi muži a ženami. Důraz na „opačnost“ pohlaví, která sahala k počátku 19. století, zdaleka nepoukazoval pouze na biologické rozdíly mezi ženami a muži. Zaměření na fyziologický a genderový dimorfismus počátku 20. století odráželo hlubokou úzkost mužů ohledně posunu pracovních, společenských rolí a moci mužů nad ženami a ohledně ideálu ženství a mužství. Tyto genderové obavy dokládá například útok kazatele Charlese Parkhurma publikovaný

v roce 1897 v *The New York Times*. Parkhurst brojí proti ženám „andromaničkám“, což bylo kazatelovo odsuzující, vědecky znějící označení pro ženy, které se snažily „minimalizovat rozdíly odlišující mužství a ženství“.⁹ Zdůrazňování genderové odlišnosti bylo konzervativní reakcí na měnící se společensko-sexuální rozdělení činností a vnímání, z něhož vznikla nezávislá „nová žena“ 80. let 19. století a erotizovaná emancipovaná žena („*Flapper*“) 20. let století dvacátého.

Druhá část nové heteronormy odkazovala k pozitivním stránkám sexuality. Nové rozjařené zaměření na pozitivní možnosti mužsko-ženského spojení odráželo také společenskou transformaci – přehodnocení potěšení a plození, spotřeby a práce v komerční kapitalistické společnosti. To, že byl normální chtíč demokraticky přisouzen biologickým ženám (stejně tak jako mužům), umožnilo ženám užívat si vlastní těla a začala se tak narušovat raně viktoriánská představa o čisté Pravé ženě – proces potvrzování pozitivní role sexu, jež je stále součástí ženského emancipačního úsilí. Erotická žena 20. století ale zároveň podrývala feministické tvrzení z 19. století o morální nadřazenosti žen, vrhala stín podezření z chtíče na vášnivá romantická přátelství mezi ženami a potvrdila existenci hrozivého ženského monstra, lesby (srov. Duggan 1983; Rapp, Ross 1983; Simmons 1979; Faderman [1981] 2001).

Hlavním lékařským producentem heterosexuální mystiky byl sexuolog Havelock Ellis, jehož mnohosvazkové *Studie psychologie sexu* začaly vycházet ve Filadelfii v roce 1901. Dalším význačným raným tvůrcem heteromystiky byl psychoanalytik Sigmund Freud, jehož *Tři příspěvky k teorii sexu* vyšly poprvé v New Yorku v roce 1910 (Ellis 1901; Freud 1910).

V tomto díle Freud představoval heterosex jako podmanění původně toulavého erosu v rodině. Freudova verze normálního vývojového procesu z roku 1910 obsahovala fantazie o incestu a vraždě rodiče a sourozenců – přinejmenším velké melodrama. Navzdory svým hluboce problematickým kořenům byla nakonec podle Freudova umělého autoritářského tvrzení heterosexualita definována jako „zralost“. Homosex byl definován jako „fixovaný“, „nezralý“ řešení těžké rodinné sexuální hry. Jménem Freuda a populární psychologie byla heterosexualita všeobecně vyhlášena za dokonalost samu.

Ellis ve vědomé opozici k Freudovi tvrdil, že heterosexualita a homosexualita jsou vrozené; nervózně odmítal myšlenku, že by další reprodukce druhu mohla záviset na rodinné válce s tak otevřeným koncem a na nespolehlivém vývojovém procesu, jak ho popisoval Freud. Přes tento spor o fyziologický či rodinný původ heterosexu byli oba lékaři považováni za významné znalce a publicisty v oblasti erotiky rozdílných pohlaví mezi „progresivní“ veřejností.

Od přelomu století do zhruba 20. let 20. století usilovala smíšená skupina spisovatelů, dramatiků, sexuálních pedagogů, komerčních vydavatelů a dramaturgů o zavedení zákonného práva diskutovat o nové komoditě, explicitním (na svou dobu) heterosexuálním dramatu, románu či příručce

a distribuovat je. Mezi těmito spisovateli byli James Branch Cabell, Theodore Dreiser, F. Scott Fitzgerald, Elinor Glyn, James Joyce, D. H. Lawrence a sexuální pedagogové jako Mary Ware Dennett (Loth 1962).

Z pohledu heterosexuálních dějin se tento boj z počátku 20. století za otevřenější znázorňování „různopohlavního“ erosu jeví v pozoruhodném novém světle. Ironické je, že zde vidíme sexuální konzervativce, obhájce společenské čistoty v podobě cenzury a represe, jak bojují nejen proti znázorňování sexuální perverze, ale také proti vyobrazením nové normální heterosexuality. [...]

Před rokem 1930 heterosexuality ve Spojených státech amerických stále sváděla nelehkou bitvu. Ještě v roce 1929 federální soud v Brooklynu shledal autorku jedenadvacetistránkové sexuálně osvětové brožury pro mládež Mary Ware Dennett vinnou rozesíláním obscénní eseje. Její brožura kritizovala jiné sexuálně osvětové materiály za to, že neobsahují „upřímné prohlášení beze studu, že vrchol sexuální emoce je nepřekonatelou radostí, něčím, co právem náleží každé normální lidské bytosti“ *poté*, co se zamilují a vezmou. Autorka ujišťovala americkou mládež, že zdá-li se „nevkusné“, že pohlavní orgány jsou „tak blízko našeho ‚kanalizačního systému‘“, toto pohoršlivé umístění pravděpodobně slouží ochranným účelům („Každopádně tam jsou a naším úkolem je [...] se o ně hodně dobře postarat.“). Slovo heterosexuál se v eseji neobjevilo (Dennett 1928).

Heterosexuál vychází ven: 1930–1945

V roce 1930, v *The New York Times*, se heterosexuality poprvé stala láskou, která se nebála vyslovit své jméno. Dne 20. dubna toho roku se slovo „heterosexuál“ poprvé objevilo v *The New York Times Book Review*, kde kritik popisoval posun hrdiny díla André Gida *Imoralista* „od heterosexuálního poměru k homosexuálnímu“. O schopnosti přecházet mezi sexuálními kategoriemi se zde hovořilo mimochodem, jako o nezajímavém aspektu lidských možností. Jednalo se také o první známý odkaz na novou dvojici hetero/homo v *Timesech*.¹⁰

Následující měsíc se v *The New York Times Book Review* objevila druhá zmínka o dvojici hetero/homo, a to v komentáři o *Lásce ve věku strojů* Floyda Della. V tomto díle prominentní antipuritán 30. let využívá strašlivou hrozbu homosexuality k obhajobě větší heterosexuální svobody. List citoval Dellovo varování, že tehdejší abnormální společenské podmínky udržují mládež v závislosti na rodičích, což způsobuje „infantilismus, prostituci a homosexualitu“. Dále byl otištěn Dellův útok na „hlásání čistoty“, jež „plodí nedůvěru k opačnému pohlaví“. Mladí lidé by podle Della měli mít „možnost normálně se rozvinout do heterosexuální dospělosti“. Jak však zdůraznil recenzent listu, „takový stav již existuje, tady a teď“. A bylo to. Heterosexuality se jako nová genderově-sexuální kategorie rozšířila z uzavřeného exkluzivního kruhu několika lékařů a stala se celostátně, dokonce mezinárodně uváděným aspektem života střední třídy.¹¹

V roce 1933 se v anglickém románu vydaném ve Spojených státech amerických objevil první známý tištěný výskyt hovorové zkratky „hetero“. Jedna postava z *Obyčejných rodin* od Eileen A. Robertson prohlásila: „Na mně je divné to, že [...] bych měl/a být tak čistě „hetero“ navzdory nedostatku příležitosti.“ Uvozovky u slova „hetero“ odkazují na novost tohoto pojmu. Slangové použití však naznačuje, že pojem „hetero“ nebyl pro lidi na obou stranách Atlantiku ničím novým (Burchfield 1976: 80).

V prosinci roku 1940 měl na Broadwayi premiéru lascivní muzikál *Pal Joey* obsahující satirickou píseň „Zip“ o strip-týzové umělkyni Gypsy Rose Lee, která prohlásila: „nemám ráda hluboký kontraalt ani muže, který zpívá alt, jsem přece heterosexuálka.“ Tento text zaznamenával historicky nové, vědomé a veřejné vyhlášení heterosexuální identity.¹²

Heterosexuální hegemonie: 1945–1965

„Kult domácnosti“, který následoval po druhé světové válce, opět spojil ženy s domovem, mateřstvím a péčí o děti. Muže asocioval s otcovstvím a placenou prací mimo domov. Bylo to období, kdy naprostá dominance heteronormy nebyla téměř vůbec zpochybňovaná, období heterosexuální hegemonie. V této době konzervativní psychologové a sociální pracovníci začali znovu prosazovat staré spojení mezi heterosexuality a reprodukcí. Oproti tomu se tehdejší sexuální liberálové snažili, nakonec úspěšně, rozšířit heterosexuální ideál tak, aby zahrnoval do své definice normality co největší spektrum nereprodukčních, předmanželských a mimomanželských aktivit a chování. Nicméně, jak uvidíme u Alfreda Kinseyho, sexuálně-liberální reforma ve své podstatě pomohla zvýraznit a ukotvit dominanci heterosexuální myšlenky.

Poválečné konzervativní tendence dobře ilustruje kniha Ferdinanda Lundberga a lékařky Marnie Farnham *Moderní žena: ztracené pohlaví*. Nesprávná maskulinita a feminita se podle autora a autorky vyznačují „zapojením v heterosexuálních vztazích [...] s cílem udělat vše pro to, aby neskončily reprodukcí“ (Lundberg, Farnham 1947). Myšlenka femininí ženy a maskuliního muže jako ploditelů se také vyznačovala důrazem, charakteristickým pro pozdní 40. léta 20. století, na homosexuála jako smutný symbol „sterility“ – specificky nabitý termín, který se neustále objevoval v komentářích o homosexualitě a homosexuálech v tomto období.

V roce 1948 byl sexuální liberalismus již na vzestupu. Doktor Howard A. Rusk napsal v *The New York Times Book Review*, že právě publikovaná studie Alfreda Kinseyho *Sexuální chování u muže* zjistila „širokou škálu variací sexuálních konceptů a chování“. Toto zjištění podle Ruska vzneslo otázku: „Co je ‚normální‘ a ‚nenormální‘? Zvláště, když studie zjistila, že ‚homosexuální zkušenost je mnohem rozšířenější, než se dříve myslelo‘ a ‚často se setkáváme se smíšením společných homo a hetero zážitků‘.“¹³ [...]

I když Kinsey explicitně zpochybňoval, „zda termíny ‚normální‘ a ‚nenormální‘ patří do vědecké terminologie“,

jeho počítání orgasmů bylo většinově chápáno tak, že definuje normální sex jako většinový sex. [...] Kinsey také explicitně zpochybňoval absolutní, buď/anebo rozlišování mezi heterosexuálními jedinci a homosexuálními jedinci. Odmítal myšlenku, že lidské bytosti „reprezentují dvě odlišné populace, heterosexuální a homosexuální“. Svět podle něj „není rozdělen na ovce a kozy“. Dualita hetero/homo není dílem přírody: „Pouze lidská mysl vytváří kategorie a snaží se vtěsnat fakta do oddělených škatulek. Živý svět je kontinuum.“ (Kinsey, Pomeroy, Martin 1948: 199–200, 637, 639)

Mávnutím své taxonomické ruky Kinsey odmítl sociální a historické dělení lidí na heterosexuály a homosexuály. Jeho popření oddělené heterosexuální a homosexuální subjektivity zpochybnilo sociální realitu a hlubokou subjektivní sílu historicky utvořené tradice, která ve Spojených státech amerických od roku 1892 rozdělovala sexuální populaci na dvě a pomohla vytvořit společenskou realitu odlišné heterosexuální a homosexuální identity.

Na straně jedné, společenská konstrukce homosexuálního jedinice vedla k ustavení silné gay liberalizační politiky identity založené na etnickém modelu emancipace. Tento vývoj vysvobodil generace žen a mužů z hlubokého, bolestného a společensky vyvolaného pocitu studu a pomohl nastartovat celospolečenskou liberalizaci reakcí a postojů k homosexuálům (srov. Epstein 1987). Na straně druhé, zpochybnění existence homosexuálních a heterosexuálních jedinců bylo jedním z prvních, částečných testů limitů hetero/homo konstrukce. [...]

Kinsey se zasloužil o popularizaci myšlenky „kontinua“ chování a pocitů mezi hetero a homo póly. Jeho liberální reforma hetero/homo dualismu rozšířila úzkou, zastaralou hetero kategorii tak, aby zahrnovala společenské vnímání, jež odkazuje na stupně heterosexuálního a homosexuálního chování a zkušenosti. Nicméně, jeho známé kontinuum erotického chování a vnímání zároveň také znovu potvrdilo myšlenku sexuality rozdělené mezi hetero a homo. Kinseyho hetero/homo škála od nuly do šesti zní čistě, kvantitativně a přísně vědecky. Jeho vlivný sexuální liberalismus udržel a upevnil hetero/homo polaritu tím, že jí vdechl nový život a legitimitu. [...] Progresivní expanze heterosexuality, která zahrnovala mnohem širší škálu genderově přijatelného chování a pocitů, tak zároveň sloužila k upevnění dominance heterosexuálního ideálu a vlády hetero/homo dualismu.

Zpochybnění heterosexuality: 1965–1982

S koncem 60. let 20. století začali proponenti antiestablishmentu, odpůrci většinové kultury, rodící se feministky a aktivisté za homosexuální práva produkovat bezprecedentní kritiku sexuální represe. Na mužku si brali zejména ženský útlak, především jeho sexuální podoby v manželství a v rodině – a samozřejmě, také v rámci heterosexuality. Tato kritika se dostala až do *The New York Times*. [...] a ohrožování heterosexuality pokračovalo (i jinde). Na začátku 70. let již militantní homosexuálové a feministky explicit-

ně kritizovali některé institucionální formy heterosexuality. Christopher Isherwood prosazování jednoho erotického standardu rovnou nazval „heterosexuální diktaturou“.¹⁴ „Povinná heterosexuality“ byla poprvé pojmenována v roce 1976 jako jeden ze zločinů proti ženám bruselským Tribunálem pro zločiny proti ženám (Russell, van de Vens 1976: 42–43, 56–57, citováno v Rich 1980: 653). Na přelomu let 1977–1978 jsem v periodiku gay hnutí publikoval svou recenzi *Ženství v Americe* od Mary P. Ryan. Tehdy jsem napsal:

V průběhu své knihy Ryan používá jednoduchou konceptuální inovaci. Neformálně a jakoby mimochodem odkazuje k „heterosexuálním vztahům“ a „heterosexuálním ženám“ místo obvyklých „sexuálních vztahů“ a „žen“. Ryan tak odmítá brát specificky heterosexuální charakter studovaného historického období jako univerzální a přirozený. Existence tak specifické skutečnosti, jakou jsou heterosexuální dějiny, společně s homosexuálními dějinami, prozatím není obecně pochopená, a tudíž ani její důsledky nejsou dostatečně prostudované. Ryan přispívá k tomuto druhu analýzy.

Pojmenování „heterosexuální historie“ bylo prvním krokem k jeho teoretizování (Katz 1977: 19, 21).

V roce 1979 Lillian Faderman poprvé použila termín „heterocentric“ k odmítnutí světonázoru, jež činil homosexuály, a lesbické ženy především, neviditelnými (Faderman 1979: 74). A konečně v létě roku 1980 vyšla ve feministickém odborném časopise *Signs* esej Adrienne Rich „Povinná heterosexuality a lesbická existence“. Kritika Rich, která vznikala postupně z dřívějších diskusí mezi feministkami v časopisech jejich hnutí, se stala první „respektovanou“ prací, jež explicitně kritizovala předpoklad heterosexuality. Tato esej, respektovaná v odborných kruzích, poskytla důležitou legitimizaci studování heterosexuality jako společenské a politické instituce (Rich 1980).

Na konci roku 1982 *The New York Times* popsaly *Tootsie* jako film o „zásadní důležitosti přátelství jako předpokladu lásky mezi mužem a ženou“. Noviny citovaly povzdech producenta *Tootsie*: „To, že je tak vzácné vidět muže a ženu jako nejlepší přátele, je smutným komentářem současných heterosexuálních vztahů.“ Devadesát let po debutu heterosexuality v Americe se její krize stala klišé. Ve stejném roce byla tato krize vnímaná tak akutně, že v Kalifornii vyšla první kniha na světě, jež svolávala čtenáře *Na obranu heterosexuality*.¹⁵

Heterosexuální historie: ze stínu ven

Z našeho krátkého průzkumu myšlenky heterosexuality vychází nová hypotéza. Heterosexuality není pojmenováním spojení známého od Evy a Adama. Je slovem a pojmem, normou a rolí, individuální a skupinovou identitou, chováním a pocitem a svébytnou sexuálněpolitickou institucí specifickou pro konec 19. a pro 20. století.

Vzhledem k tomu, jaký důraz zde byl kladen na heterosexuality jako slovo a pojem, se jeví jako důležité zopakovat,

že heterosexuality (a homosexualita) existovaly už předtím, než byly pojmenovány a začalo se o nich přemýšlet. Zformulování myšlenky heterosexuality nestvořilo heterosexuální prožitek či chování: tvrdit něco jiného by znamenalo připisovat určující moc kategoriím a pojmům. Pojmenování a uchopování heterosexuality však sehrálo významnou roli v upevnění konstrukce její sociální existence. Tvrdím, že ženy a muži po sobě navzájem netoužili před rozšířením pojmu heterosexuál se stejně hlubokým a jistým pocitem normality, který přišel s ukotvením univerzálního posvěcení v podobě „heterosexuality“.

Podle tohoto tvrzení tvoří ženy a muži své vlastní sexuální příběhy. Ale své sexuální životy neutvářejí jen tak, jak se jim zachce. Své sexuality tvoří v rámci určitého způsobu organizace daného minulostí a pozměňovaného jejich měnící se touhou, jejich aktuální mocí a činností a jejich vizí lepšího světa. [...] Heterosexuální historie nám může pomoci spatřit úlohu hodnot a soudů v konstrukci naší vlastní rozkoše a rozkoše ostatních a vidět, jak je náš erotický vkus – naše estetika tělesnosti – sociálně institucionalizována prostřednictvím boje jednotlivců a tříd.

Studium heterosexuality v čase nám také pomůže rozpoznat obrovskou historickou rozmanitost sexuálních emocí a chování – škálu narušující monolitickou heterosexuální hypotézu. [...] Teprve když přestaneme předpokládat neměnnou esenci heterosexuality, začneme zkoumat plnou škálu sexuálních emocí a chování. [...] Abychom porozuměli delikátní historii heterosexuality, musíme se pozorně podívat na vztahy mezi (1) společenskou organizací erosu a rozkoše, (2) způsobem utváření jedinců jako ženských a mužských, (3) uspořádáním lidské reprodukce a (4) dominantní politickou ekonomikou. [...]

Historický pohled ukotvuje heterosexuality a homosexualitu v čase a pomáhá nám tak se od nich distancovat. Tento odstup nám může pomoci zformulovat nové otázky, které vyjasní naše dlouhodobé sexuálněpolitické cíle: co bylo a je společenskou funkcí sexuální kategorizace? Čím zájmům sloužilo a slouží rozdělení světa na heterosexuální a homosexuální? Odvážíme se nedávat dělicí čáru mezi tyto dva erotické druhy? Je určité sexuální pojmenovávání společensky nutné? Posílilo by lidskou svobodu, kdyby biologické pohlaví a tělesnost našich partnerů v touze nebyly nijak podstatné a neměly jméno? V jakém druhu společnosti bychom všichni mohli svobodněji prozkoumávat svou touhu a svou tělesnost?

Jak se blížíme k roku 1992 a stoletým narozeninám heterosexuality ve Spojených státech amerických, nové pojetí historického utváření heterosexuality a homosexuality napovídá, že se jedná o způsoby vnímání, chování a bytí, jež můžeme společně odvolat a radikálně přetvořit podle svých současných tužeb, moci a vize budoucí politické ekonomie slasti.

Literatura

Burchfield, R. W. (ed.). 1976. *A Supplement to the Oxford English Dictionary, díl II, H-N*. [Dodatek k oxfordskému slovníku Angličtiny]. Oxford: Clarendon Press.

- Bush, L. 1984. „Big Brother is Watching You.“ [Velký bratr tě sleduje]. *Village Voice*, 7. srpna 1984.
- Dennett, M. W. 1928. *The Sex Side of Life, An Explanation for Young People*. [Sexuální stránka života, vysvětlení pro mladé lidi]. New York: Astoria, publikováno autorkou.
- Dorland, W. A. 1901. *The American Illustrated Medical Dictionary*. [Americký ilustrovaný lékařský slovník]. Philadelphia: W. B. Saunders, druhé vydání.
- Duggan, L. 1983. „The Social Endorsement of Heterosexuality and Lesbian Resistance in the 1920s.“ [Společenská podpora heterosexuality a lesbický vzdor ve dvacátých letech 20. století]. Pp. 75–92 in Swerdlow, A., Lessinger, H. (eds.). *Class, Race and Sex: The Dynamics of Control*. [Třída, rasa a pohlaví: dynamika kontroly]. Boston: G. K. Hall.
- D’Emilio, J., Freedman, E. 1988. *Intimate Matters: A History of Sexuality in America*. [Intimní záležitosti: dějiny sexuality v Americe]. New York: Harper & Row.
- Ellis, H. 1901. *Studies in the Psychology of Sex, Volume 1, The Evolution of Sexual Modesty* [Studie psychologie sexu, díl 1., vývoj sexuální skromnosti]. Philadelphia: F. A. Davis.
- Epstein, S. 1987. „Gay Politics, Ethnic Identity: The Limits of Social Constructionism.“ [Gay politika, etnická identita: limity sociálního konstrukcionismu]. *Socialist Review*, No. 93/93: 9–54.
- Faderman, L. 1979. „Who Hid Lesbian History?“ [„Kdo ukryl lesbické dějiny?“]. *Frontiers: A Journal of Women Studies*, Vol. 4, No. 3: 74–75.
- Faderman, L. 2001 (orig. 1981). *Krásnější než láska mužů*. [Surpassing the Love of Men, New York: William Morrow]. Praha: One Woman Press, přeložil Martin Pokorný.
- Féray, J.-C., Herzera, M. 1990. „(Homo)sexual Studies and Politics in the Nineteenth Century: Karl Maria Kertbeny.“ [(Homo)sexuální studia a politika v 19. století: Karl Maria Kertbeny]. *The Journal of Homosexuality*, Vol. 19, No. 1: 23–47.
- Freud, S. 1910. *Three Contributions to the Sexual Theory*. [Tři příspěvky k teorii sexu]. New York: The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company, přeložil A. A. Brill, úvod James J. Putnam.
- Gallagher, C., Lacqueur, T. (eds.). 1986. „The Making of the Modern Body: Sexuality and Society in the Nineteenth Century.“ [Utváření moderního těla: sexualita a společnost v 19. století]. *Representations*, No. 14.
- Herzer, M. 1985. „Kertbeny and Nameless Love.“ [„Kertbeny a láska beze jména“]. *The Journal of Homosexuality*, Vol. 12, No. 1: 1–26.
- Chauncey, G., jr. 1982. „From Sexual Inversion to Homosexuality: Medicine and the Changing Conceptualization of Female Deviance.“ [Od sexuální inverze k homosexualitě: medicína a měnící se koncepce ženské deviace]. *Salmagundi*, No. 58–59: 114–146.
- Isherwood, C. 1977. *Cristopher and His Kind*. [Christopher a jeho druh]. New York: Avon Books.
- Katz, J. N. 1977. „Womanhood in America: review of Mary P. Ryan’s book.“ [Ženství v Americe: recenze knihy Mary P. Ryan]. *The Body Politic*, prosinec 1977/leden 1978.

- Katz, J. N. 1983a. „The Invention of the Homosexual, 1880–1950.“ [Vynález homosexuála, 1880–1950]. Pp. 137–174 in *Gay/Lesbian Almanac: A New Documentary* [Gay/lesbický almanach: Nový dokument]. New York: Harper & Row.
- Katz, J. N. 1983b. „Lesbian and Gay History – Theory and Practice.“ [„Lesbická a gay historie – teorie a praxe]. Pp. 1–19 in *Gay/Lesbian Almanac: A New Documentary* [Gay/lesbický almanach: Nový dokument]. New York: Harper & Row.
- Kennedy, H. 1988. *Ulrichs: The Life and Works of Karl Heinrich Ulrichs, Pioneer of the Modern Gay Movement*. [Ulrichs: život a práce Karla Heinricha Ulrichse, průkopníka moderního německého gay hnutí]. Boston: Alyson Publications.
- Kiernan, J. G. 1892. „Responsibility in Sexual Perversion.“ [Zodpovědnost v sexuální pervenzi]. *Chicago Medical Recorder*, No. 3: 185–210.
- Kinsey, A., Pomeroy, W. B., Martin, C. E. 1948. *Sexual Behavior in the Human Male*. [Sexuální chování u muže]. Philadelphia: W. B. Saunders.
- Krafft-Ebing, R. von. 1889. *Psychopathia Sexualis*. Stuttgart: Ferdinand Enke, 4. vydání.
- Krafft-Ebing, R. von. 1892. *Psychopathia Sexualis, with Especial Reference to Contrary Sexual Instinct: A Medico-Legal Study*. [Psychopathia Sexualis, se speciálním odkazem k opačnému sexuálnímu instinktu: lékařsko-právní studie]. Philadelphia: F. A. Davis, přeložil Charles Gilbert Chaddock, sedmé a revidované německé vydání.
- Loth, D. 1962. „The Bars Begin to Drop.“ [„Mříže začínají padat“]. Pp. 145–170 (kap. IX) in též. *The Erotic in Literature: A Historical Survey of Pornography as Delightful as it is Indiscreet*. [Erotično v literatuře: historický přehled pornografie jako rozkoše i nediskrétnosti]. London: Secker & Warburg.
- Lundberg, F., Farnham, M. F. 1947. *Modern Woman: The Lost Sex*. [Moderní žena: ztracené pohlaví]. New York: Harper & Row.
- Lynch, M. 1985. „New York Sodomy, 1796–1873.“ [Sodomie v New Yorku, 1796–1873]. Konferenční příspěvek prezentovaný v New York Institute for the Humanities, 1. února 1985.
- Peiss, K. 1983. „Charity Girls and City Pleasures: Historical Notes on Working Class Sexuality, 1880–1920.“ [Divky charity a městské potěšení: historické poznámky k sexualitě dělnické třídy, 1880–1920]. Pp. 74–84 in Snitow, A., Stansell, C., Thompson, S. (eds.). *Powers of Desire: The Politics of Sexuality*. [Moc touhy: politika sexuality]. New York: Monthly Review Press.
- Pollack, S., Keleman, S. 1982. *In Defense of Heterosexuality*. [Na obranu heterosexuality]. Berkeley, CA: Center Press.
- Rapp, R., Ross, E. 1983. „The Twenties Backlash: Compulsory Heterosexuality, the Consumer Family, and the Waning of Feminism.“ [Obrat dvacátých let: povinná heterosexuality, konzumní rodina a ústup feminismu]. Pp. 93–107 in Swerdlow, A., Lessinger, H. (eds.). *Class, Race and Sex: The Dynamics of Control*. [Třída, rasa a pohlaví: dynamika kontroly]. Boston: G. K. Hall.
- Rich, A. 1980. „Compulsory heterosexuality a lesbian existence.“ [Povinná heterosexuality a lesbická existence]. *Signs*, Vol. 5, No. 4: 631–660.
- Russell, D., van de Vens, N. (eds.). 1976. *Proceedings of the International Tribunal on Crimes Against Women*. [Zpráva z mezinárodního tribunálu pro zločiny proti ženám]. Millbrae, California: Les Femmes.
- Ryan, M. P. 1979. „The Sexy Saleslady: Psychology, Heterosexuality, and Consumption in the Twentieth Century.“ [Sexy prodávčka: psychologie, heterosexuality a konzum ve 20. století]. Pp. 151–182 in též. *Womanhood in America*. [Ženství v Americe]. New York: Franklin Watts, druhé vydání.
- Simmons, C. 1979. „Companionate Marriage and the Lesbian Threat.“ [Partnerské manželství a lesbická hrozba]. *Frontiers*, Vol. 4, No. 3: 54–59.
- Trimberger, E. K. 1983. „Feminism, Men, and Modern Love: Greenwich Village, 1900–1925.“ [Feminismus, muži a moderní láska: Greenwich Village, 1900–1925]. Pp. 131–152 in Snitow, A., Stansell, C., Thompson, S. (eds.). *Powers of Desire: The Politics of Sexuality*. [Moc touhy: politika sexuality]. New York: Monthly Review Press.
- Vance, C. S. 1989. „Social Construction Theory: Problems in the History of Sexuality.“ [Sociálněkonstruktivistická teorie: problémy v dějinách sexuality]. Pp. 13–34 in Van Kooten Niekerk, A., Van der Meer, T. (eds.). *Homosexuality, Which Homosexuality?* [Homosexuality, jaká homosexuality?]. Amsterdam: An Dekker/Schorer.
- Welter, B. 1966. „The Cult of True Womanhood: 1820–1860.“ [Kult pravého ženství, 1820–1860]. *American Quarterly*, Vol. 18, No. 2: 151–174.

Poznámky

- 1 Text byl přeložen z anglického originálu Katz, J. N. 1990. „The Invention of Heterosexuality.“ *Socialist Review*, Vol 20, No. 1: 7–34. Copyright © Jonathan Ned Katz, 1990. Reproduced by permission of the author. Překlad © Věra Sokolová, Tereza Kodíčková.
- 2 Výzkum v *NY Times*, i když se samozřejmě jedná pouze o jeden neprůkazný pramen, poskytuje ucelený a nepřetržitý zdroj měnících se historických definic heterosexuality pro rozmanitou národní a mezinárodní kulturu středních vrstev.
- 3 Tento článek přímo staví na mé práci „The Invention of the Homosexual, 1880–1950“ (Katz 1983a) a „Lesbian and Gay History – Theory and Practice“ (Katz 1983b). Od roku 1982 veřejně přednáším o „vynálezu heterosexuality.“ Srov. např. Vance (1989).
- 4 Barbara Welter v tomto článku prezentuje rozšířenou analýzu zahrnující rovněž Právě muže a Pravou lásku.
- 5 Někteří historikové a historičky nedávno argumentovali, že bychom měli přehodnotit naši představu nesexuálních

viktoriánů: jejich zkušenost, a dokonce i ideologie, byly mnohem erotičtější, než se dosud předpokládalo. Navzdory těmto revizionistům nicméně stále tvrdím, že „čistota“ byla dominantním, raně viktoriánským, bílým a středostavovským standardem. K diskusi o viktoriánské sexualitě srov. např. D'Emilio, Freedman (1988: xii).

6 Viz korespondence Manfreda Herzera s Jonathanem Nedom Katzem z 16. dubna 1989, dále článek Féray, Herzer (1990), Herzer (1985), Kennedy (1988: 149–150).

7 Termín heterosexuál se objevuje ve 4. vydání Krafft-Ebingovy *Psychopatia Sexualis* (Krafft-Ebing 1889: 96–97, viz korespondence Manfreda Herzera s Jonathanem Nedom Katzem z 27. července 1983).

8 Tato esej byla napsána předtím, než elektronické databáze umožnily pokročilé vyhledávání v novinách a časopisech. Později se tedy podařilo najít i dřívější výskyty slova „heterosexuál“. Některé z nich jsou uvedeny na webových stránkách OutHistory.org, což je webový projekt LGBTQ historie.

9 Charles Parkhurst: „Žena. Nazývejte je andromaniáčkami. Dr. Parkhurst tak charakterizuje určité ženy, které se vášnivě opičí po všem, co považují za mužské. Žena božsky upřednostněna. Její nadvláda leží v její ženskosti a měla by z toho vytěžit co nejvíc – sféra, kde je nejvíce užitečná, je domov.“ *The New York Times*, 23. května 1897, č. 16, s. 1.

10 Louis Kronenberger, recenze knihy *Imoralista* of André Gida, *The New York Times Book Review*, 20. dubna 1930, s. 9.

11 Henry James Forman, recenze knihy *Láska ve věku strojů* od Floyd Dell, *The New York Times Book Review*, 14. září 1930, s. 9.

12 Lorenz Hart a Richard Rogers, *Pal Joey* (Columbia Masterworks, ML4364), slova Richard Rogers. Cituji z paměti.

13 Howard A. Rusk, *The New York Times Book Review*, 4. ledna 1948, s. 3.

14 Nepodařilo se mi najít, kdy termín „heterosexuální dik-tatura“ Isherwood použil poprvé. V roce 1929, když bylo

Isherwoodovi 24 let, byl „najednou zaslepen hněvem, že ‚Dívky jsou tím, co stát, náboženství, zákon, média a lékařská profese propagují a nařizují mi, abych po nich toužil‘“ (Isherwood 1977: 12).

15 Stephen Farber, „How Conflict Gave Shape to ‚Tootsie‘.“ [Jak konflikt utvářel ‚Tootsie‘], *The New York Times*, 1982, citován v Pollack, Keleman (1982). Věnováno „Gail“ a „těm, kteří chápou, že anatomie určuje dynamickou strukturu prožitku“. Návrh vyšetřovat a zabývat se společenským „heterosexuálním konfliktem“ byl také předložen americkému ministerstvu spravedlnosti v roce 1983 ve zprávě Alfreda S. Regneryho, úředníka Úřadu pro spravedlnost mladistvých a prevenci kriminality. Tato zpráva tvrdila, že „heterosexuální konflikty [...] jsou na vzestupu, rozšiřují se, útočí na sexuální normalitu“ a ohrožují tak americkou rodinu. Citováno v Bush (1984: 23).

*Jonathan Ned Katz (1938) je americký historik, který se specializuje na dějiny lidské sexuality, především na stejnopohlavní přitažlivost a historické proměny sexuality jako organizačního principu společnosti. V průběhu svého aktivního života Katz přednášel na prestižních amerických univerzitách, angažoval se v gay a lesbickém hnutí, je zakládajícím členem Gay akademické unie (1973) a Národní unie spisovatelů (1980). Je zakladatelem a ředitelem OutHistory.org, webového projektu zaměřeného na lesbickou, gay, bisexuální, transgender a queer historii, který zahájil svou činnost v roce 2008. Jeho nejznámější prací je „Vynález heterosexuality“, která poprvé vyšla v roce 1990 v *Socialist Review*, poté byla rozšířena a vydána knižně pod stejným názvem v roce 1995 (*The Invention of Heterosexuality*, New York: Dutton). Od té doby se kniha dočkala několika reedicí. V poslední době se Katz úspěšně věnuje také umělecké činnosti, zejména malbě. Korespondenci zasílejte na adresu: jnk123@mac.com.*

JONATHAN NED KATZ: HISTORIK S CHARISMATEM / VĚRA SOKOLOVÁ

Stať Jonathana Neda Katze „Vynález heterosexuality“, publikovaná poprvé v roce 1990 v časopise *Socialist Review*, je bezesporu přelomovým textem. Katz nebyl samozřejmě první, kdo poukázal na historickou konstrukci heterosexuality a její centrální, nezpochybňovanou a nadřazenou pozici v heteronormativním uspořádání společnosti. Jak sám Katz popisuje v článku, kritický pohled na údajnou přirozenost heterosexuality se začal poprvé prosazovat již v 70. letech 20. století, kdy autorky a autoři postupně pojmenovali a analyzovali „heterosexuální diktaturu“ (Christopher Isherwood), „heterocentrismus“ (Lilian Faderman), „povinnou heterosexuální“ (Adrienne Rich) a „erotický apartheid“ (sám Katz).

Katz je nicméně prvním, kdo proces historické konstrukce a postupného ukotvování myšlenky a konceptu heterosexuality důsledně probádal a historizoval. Svou argumentaci postavil zejména na důkladném studiu lékařské literatury, soukromé i veřejné korespondence a poznámek amerických, německých a britských lékařů, a v neposlední řadě také na studiu mediálních výskytů sexuologické terminologie v tisku i uznávaných slovnících, jež dohromady poskytly důkazy, že koncept heterosexuality je veskrze moderním fenoménem. Historické prameny navíc ukázaly, že ani v době svého vzniku se lékaři mezi sebou neshodli na tom, co přesně vlastně termín „heterosexualita“ a „heterosexuální“ znamená.

Cesta Jonathana Katze do akademické sféry nebyla přímá, a jak sám říká ve své autobiografii *Coming of Age in Greenwich Village: A Memoir with Paintings* (*Vyrůstání v Greenwich Village: memoár s malbami*), do velké míry odrážela jeho osobní život. Katzovi učarovalo primitivní umění francouzského malíře Henriho Rousseaua, jež v deseti letech objevil v Muzeu moderního umění v jeho rodném New Yorku. Od té doby se začal věnovat kreslení, malbě a později také dramatické tvorbě. Byla to právě jeho autorská práce na dokumentární hře *Coming Out!*, produkované New York City's Gay Activists Alliance, jež mu v červnu 1972, v „Kristových“ třiatřiceti letech, dodala odvahu podepsat hru svým pravým jménem a zapojit se naplno a otevřeně do rozjetého gay emancipačního hnutí. Hra, jež byla založena na Katzových prvních pokusech zmapovat historii gay a lesbického hnutí ve Spojených státech amerických, se dočkala mnoha pozitivních ohlasů a otevřela tak Katzovi cestu jak do akademické sféry, kde se stal zakládajícím členem Gay akademické unie (1973), tak k prvnímu publikačnímu kontraktu s nakladatelstvím Crowell, kde v roce 1976 vyšla jeho první kniha *Gay American history: lesbians and gay men in the U.S.A.: a documentary* (*Americká gay historie: lesbické ženy a gay muži v USA: dokument*). A nebyla to kniha ledajaká. Měla úctyhodných 690 stran, jež skládaly dohromady obraz historického uvědomění neheterosexuální sexuality a stejnopohlavní lásky ve Spojených státech amerických, s důrazem na aktivistické ustavování gay a lesbického hnutí. Jak je již z názvu i historického kontextu vydání patrné, Katz se v knize soustředil na otázku viditelnosti, hrdosti a pozitivní gay a lesbické identity, jež vycházela z etnického modelu gay a lesbického hnutí za občanská práva 70. let.

V průběhu 70. let se Katz stal jednou z nejvýraznějších osobností amerického gay a lesbického hnutí. Velkou zá-

sluhu na tom měla Katzova neutuchající energie, charisma a schopnost produktivně kombinovat badatelskou, publikační, přednáškovou, uměleckou a aktivistickou činnost. V roce 1981 Katz pomáhal založit Národní unii spisovatelů (*National Writers Union*), přednášel na prestižních univerzitách i veřejných akcích gay a lesbického hnutí, angažoval se v médiích. V roce 1983 následovala Katzova druhá kniha, *Gay/Lesbian Almanac: A New Documentary* (*Gay a lesbický almanach: nový dokument*), publikovaná nakladatelstvím Harper & Row. Už v tomto druhém almanachu bylo viditelné, že se Katz postupně začal čím dál více zaměřovat na koncepční otázky vztahu homosexuality – heterosexuality a jejich důsledků. Naplno se tento jeho nový akademický zájem projevil právě v roce 1990, kdy vyšla jeho esej „Vynález heterosexuality“, kterou máte právě před sebou poprvé v českém překladu.

Ohlasy na text na sebe nedaly dlouho čekat a byly veskrze pozitivní a nadšené. Katz dopředu avizoval, že materiálu má ještě mnoho a připravuje rozšířené knižní vydání svého textu, k němuž došlo v roce 1995 v nakladatelství Dutton. Od té doby byla kniha několikrát přeložena (do francouzštiny, italštiny, portugalštiny a španělštiny) a prošla několika reedicemi, nejvýznamněji a nejnověji v roce 2007 v nakladatelství University of Chicago Press. Katzova práce mapující a historizující ideologii a koncept heterosexuality se od svého prvního vydání v roce 1990 stala legendou, na níž navazují další konstruktivistické práce zpochybňující údajnou neměnnou, přirozenou, binární a hierarchickou podstatu lidské sexuality. Po téměř čtvrtstoletí vychází esej konečně také česky, a i když argumenty i východiska genderových, gay a lesbických, feministických, queer studií a studií sexuality se od té doby výrazně proměnily, stále se jedná o inspirativní a zásadní text, který je dobré číst co nejdůkladněji.